

CĂRȚI ȘI PROPRIETARI – UN BINOM SIMBOLIC SAU DESPRE STATUTUL DONATORULUI

Ioan Oros

Prin valoarea sa de „moșie veșnică”¹ și prin funcția sa latreutică (de adorare) în cadrul comunității, cartea se situează, în fond, deasupra oricărei evaluări economice, cum ne confirmă aceasta, sub blestem, popa Petru Diruțan de la Românași, în legătură cu un exemplar din *Cazaniile de Râmnic* (1781): „afurisit să fie cine o va prețui în preț de bani [...]. Anul 1804, martie 4”; situându-se astfel sub incidența aceluiași *tabu de l'explicitation* din economia schimburilor simbolice, recte a „economiei ofrandei”, cum o numește sociologul francez P. Bourdieu, „adică tipul de tranzacție instaurat între Biserică și credincioși”², unde darul (pomana) nu are preț.

Pornind de la acest postulat enunțat (conștient sau nu, rămâne de văzut) de către popa Petru, în termenii unei retorici imprecative, pe cazuistica însemnărilor de pe cartea românească veche din Țara Silvaniei, dorim să dezvoltăm mai jos câteva considerații privind statutul donatorului în cadrul relației carte-proprietar, un binom simbolic, până la urmă, dacă ne referim strict la donația de carte reflectată în aceste însemnări, adică cea al cărui „donatar” (*donataire*)³ este Biserica.

Subliniem faptul că, în condițiile globalizării economice și a eșecului sistemului economico-politic comunist, pe urmele unor E. Durkheim, M. Mauss, M. Weber și a altora, teoreticienii, redescoperă economia darului, pe care încearcă să o conștientizeze la nivel macro-social, în acest sens profilându-se numeroase orientări/școli sociologice sau economice, cea mai vestită fiind gruparea franceză din jurul publicației interdisciplinare *Revue Du Mauss* (M.A.U.S.S. - acronim pentru Mișcarea anti-utilitaristă în științele sociale).

Și în literatura de specialitate de la noi, în ultimii ani, s-au impus unele abordări ale teoriei darului, în special, în cea etnologică și antropologică; ne referim aici la lucrările semnate de Ofelia Văduva (*Magia darului*)⁴, dar, mai ales, la lucrarea lui Barbu Ștefănescu, intitulată *Sociabilitate rurală, violență și ritual. Cartea în practicile oblativ de răscumpărare a păcii comunitare, Transilvania, sec. XVII-XIX*⁵, foarte valoroasă îndeosebi pentru analiza, în premieră, a dimensiunii cathartice a darului-carte după însemnările marginale⁶, utilizând pentru aceasta inclusiv o parte din cele existente pe cartea românească veche din Țara Silvaniei.

---

¹ Așa cum era donată o *Evanghelie* (Blaj, 1776), ca „să rămâie moșie vecinică acolo”, la biserica din Stana (SJ). Depozitul eparhial Catedrala „Sf. Vinere” Zalău, inv. PCN nr. 416.

² P. Bourdieu, *Rațiuni practice*, București, Editura Meridiane, 1999, p. 131 ș.u.

³ G. Berthoud, *L'univers du don. Reconnaissance d'autrui, estime de soi et gratitude*, <http://www.contrepontphilosophique.ch/> [Accesat la 20.06.2008]

⁴ Ofelia Văduva, *Magia darului*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

⁵ Oradea, Editura Universității din Oradea, 2004.

⁶ Cf. B. Ștefănescu, *Lumea rurală din vestul României între medieval și modern*, ed. a II-a, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006.p. 199-272.

În aceeași ordine de idei, D. Radosav pune în discuție problema participării la actul donației de carte pe nivele parentale⁷ și alte nivele de agregare a indivizilor dintr-o comunitate, detectabile în cadrul retoricii nuncupației (sau testamentare).

Cazuistica însemnărilor existente pe cartea românească veche din Țara Silvaniei permite și o altă abordare a darului-carte, una mai degrabă din perspectiva sociologiei lui Pierre Bourdieu⁸, potrivit căreia în economia bunurilor simbolice funcționează acel tabu al explicitării amintit anterior și a epistemologiei istorice a lui Paul Ricoeur⁹, în care conceptul de dar este aplicat la problematica iertării; viziuni teoretice pe care vom încerca să ne sprijinim, mai jos, în legătură cu clarificarea *status*-ului și rolului donatorului în raportul carte-societate din punctul de vedere al proprietății.

Investigarea însemnărilor de danie ca paratexte olografe, atât în plan retoric (formularistic), cât și în dimensiunea ritualistică (simbolică) a lor, ne relevă faptul că „târgul cărții”, ca secvență ceremonială din viața cărții, situată între „sărbătoarea scrierii” și „sărbătoarea lecturii”, presupune existența a două tipuri de trasee ale cărții: unul în plan economic (partea juridică) și un altul în planul simbolic (partea ritualistică), trasee pe care le putem reprezenta conform următoarei scheme (Fig. 1).

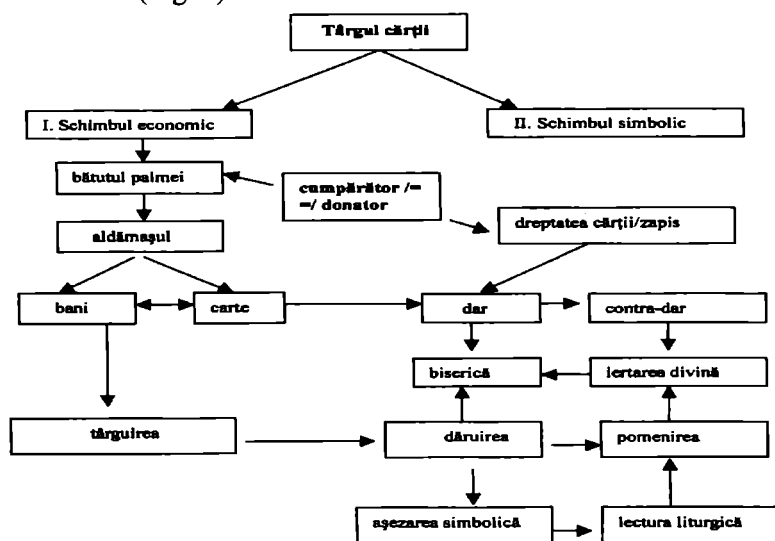

Fig. 1 Fenomenologia „târgului cărții”

⁷ D. Radosav, *Carte și societate în nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII- XIX)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995. p. 164-187.

⁸ P. Bourdieu, *La Distinction. Critique sociale du jugement*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1979; idem, *Economia bunurilor simbolice*, București, Editura Meridiane, 1986; idem, *Meditații pascalene*, București, Editura Meridiane, 2001; idem, *La Noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1989; idem, *Rațiuni practice. O teorie a acțiunii*, București, Editura Meridiane, 1999; idem, *Simțul practic*, Iași, Editura Institutului European, 2001.

⁹ P. Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

Deci, după cum se poate constata din acest tablou, este o mare eroare să reduci „târgul cărții” la schimbul „carte-bani”, bătutul palmei și beutul aldămașului, acestea sunt doar o primă fază a fenomenului, fiindcă, din moment ce a fost cumpărată și dăruită bisericii ca pomană, cartea va trebui integrată tezaurului simbolic al comunității prin „așezarea” ritualistică a acesteia, în altar sau în strună, sau, cu alte cuvinte, prin „purificarea” sau „împăcarea” cărții; numai astfel va deveni funcțională în cadrul regimului sacru al ritualisticii religioase, servind, ca parte integrantă, protocolului de lectură liturgică.

Trebuie subliniat faptul că, însemnarea este - prin excelență - un *marquer* al proprietății, fiind exprimarea scrisă a acesteia; cu atât mai mult în cazul aceloră dintre însemnări care, într-o formă oarecare, explicită sau implicită, consemnează „târgul cărții”. Nu interesează, aici, ex-librisurile pe cărțile particulare, private.

Statutul donatorului ca proprietar simbolic al cărții. Chiar dacă identitatea socială a donatorului de carte este cel mai greu de surprins, un posibil portret al acestuia, inclusiv setul de relații care se încheagă în jurul „târgului cărții”¹⁰, îl putem reconstitui după următoarea însemnare redactată în jurul anului 1817¹¹, pe exemplarul de la Unimăt al Bibliei de Blaj (1795), însemnare deosebit de bogată din punctul de vedere al ornamentației retorice, pe care, în scop demonstrativ, spre a facilita urmărirea demersul analitic pe text, o reproducem *in extenso*:

Aceasta carte, Biblie numită, s-au cumpărat de bunul credincios și cu voia jupânesii domniisale, cine purtând nume bun și creștin împodobit cu fapte bune, pe nume Chiș Alexa și soața domniisale Peterfi Sofie, cari oameni sânt sterpi, dară creștini buni, direpți temători de Dumnezeu și după îndemnul meu s-au îndurat, adevă a preotului Ioan Popdan a-și deschide visterie iubirii inimii a împrumuta pre Dumnezeu, precum zice Scriptura, că cel ce face milostenie dă împrumut lui Dumnezeu și că cine va ceti și asculta pre cetitori să umple de dragoste lui Dumnezeu ascultători, iar hulitorii și grăitorii de rău a aceloră să trimită dar de sus lor și bună voire, ca și de cei ce ne greșcu de rău să-i grăiască de bine după porunca Domnului că și Iuda au răpș<t>it femeii aceia care au mârș la H<risto>s de au vărsat mirul pe picioarele lui, de au zis cătră H<risto>s pentru ce făcu aceasta pagubă de au vărsat mirul că ar fi fost mai bine să-l fie vândut și să-l fie dat săracilor¹². Că având iubire el de argint așa și cătră acest credincios au putut să zică pentru ca să-l scârbască, dară el nu s-au uitat ci au fost plecat cu inima și cu dragoste a plăti 70 de <florinți - n.n.> aceluia ce au adus și ca să-i fie pomană nesfârșită și de iertare păcatelor.

¹⁰ Vezi supra fig. nr. 1 Fenomenologia „târgului cărții”.

¹¹ Ne bazăm aici pe faptul că, la anul 1817, pe o *Evangelhie* (Blaj, 1776), proprietate a bisericii din Giorocuta, din apropiere, același preot consemna dezastrele cauzate de foametea din acei ani.

¹² În ediția de Blaj (1795) a *Bibliei*, care este obiectul donației, aici, pilda se află povestită, sub diferite forme, la toți cei patru evangheliști: Matei, cap. 26, 7-13; Marcu, cap. 14, 3-9; Luca, cap. 7, 37-50 și Ioan, cap. 12, 1-8.

Această sfântă carte înainte cinstiților curatori Carabă Gligorie, Racolță Filimon, Supuran Irime, Barna Gheorghe și Borhidi Simion s-au dat în sat pă sama sfti. bisericii a Unimăului, așa cât nici un suflet de om, nici însuș dăruitoriu să nu mai aibă cătră dânsa nici o atingere¹³.

După cum se poate observa, chiar de la începutul narației¹⁴ însemnării este precizat, pe lângă acordul la nivel conjugal („cu voia jupănesii domniisale”) privind cumpărarea cărții, atât raportul donatorului cu biserica, evidențiindu-se moralitatea acestuia („bunul credincios”, „creștin împodobit cu fapte bune”), cât și cel cu comunitatea din care face parte, adică provenind dintr-o familie onorabilă, cu reputație în cadrul acesteia („purând nume bun”); situație umbră de faptul că, acest cuplu, pe nume Chiș Alexa și Peterfi Sofie, se află sub blestemul „pântecului steril” (D.H. Mazilu), adică acești oameni „sânt sterpi”, ceea ce, din perspectiva mentalitară a comunității, le îngrădește șansa de a „accede la îndeplinirea rolurilor sociale”¹⁵, din lipsa copiilor neavând acordat statutul de „cuplu adult” necesar¹⁶. Calitatea de „creștini buni, direpți temători de Dumnezeu” compensează doar în parte acest handicap, însă îi face să asculte necondiționat îndemnul preotului Ioan Popdan, însoțit de exemplele biblice extrem de persuasive ale acestuia în a-i convinge pe cei doi să doneze o carte bisericii din Unimăt, pentru a înzestra cu aceasta tezaurul simbolic al comunității, dar și în speranța că, prin ofranda adusă („împrumut lui Dumnezeu”), prin sporirea continuă a devoțiunii proprii („ca să-i fie pomană nesfârșită și de iertarea păcatelor”), aceștia pot primi binecuvântarea divină și chiar anularea efectelor blestemului sub care se află¹⁷.

Din această însemnare, exploatată atât de fructuos din punct de vedere antropologico-istoric de către Barbu Ștefănescu, atrage atenția o altă sintagmă, și anume: „aceluia ce au adus” cartea, colportorul, anonim aici, căruia, „dăruitoriul” Chiș Alexa „au fost plecat cu inima și cu dragoste a plăti 70 de [florinți]”, o sumă destul de consistentă (chiar pe timp de foamete și inflație/scumpete fiind!), dar achitată cu dezinteres, după cum se vede, atât pe măsura valorii cărții donate, cât și a contra-darului așteptat. Însăși atribuirea calității de „dăruitoriu” trimite semantic la faptul că, în lumea rurală, până în

¹³ E. Bănuțiu, *Carte românească veche în colecții sătmărene*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, p. 234.

¹⁴ Aici, cu înțelesul de parte a formularisticii actului medieval de cancelarie.

¹⁵ B. Ștefănescu, *Sociabilitate rurală, violență și ritual. Cartea în practicile oblativ de răscumpărare a păcii comunitare*, Transilvania, sec. XVII-XIX, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2004, p. 437.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 438. Cazul nu este unul singular consemnat în literatura de specialitate; astfel, spicuind din însemnările culese de I. Bârlea, S. Stanca ne face cunoscut faptul că: „Dascălul Nicolai din □ara Muntească scrie în Dragomirești o Evanghelie românească pe seama lui Popa Samuilă Gârbo, «sterp de copii»” (Sebastian Stanca, *Colportajul vechilor cărți bisericești*, în *Revista Teologică*, an XXXII (1942), nr. 11-12, p. 494).

urmă, instituția darului funcționa cu toate prerogativele sale, despre „darul-carte”, în prezența unor martori de vază ai parohiei, fiind înștiințată întreaga comunitate („s-au dat în sat”).

Am încercat să lămurim până aici, întrucâtva, statutul social al donatorului, prin grila de repere morale și sociale utilizate de preot în recrutarea acestuia din masă comunitară care alcătuiește o anumită parohie. În pofida handicapului de cuplu amintit, cognomenul „jupân”, faptul că preotul vorbește de soția donatorului cu cuvintele „jupâneasa domniisale” indică explicit un loc înalt în ierarhia socială sub raport economic, având un statut de oameni înstăriți a căror acumulare de bunuri nu se divizează, lipsa copiilor dublând timpul de muncă în familie și, drept consecință, sporirea bunurilor economice, a căror surplus va putea fi utilizat pentru schimb, în vederea unei donații.

Din momentul în care, din cumpărător, proprietarul devine donator iar cartea este investită ritualistic sub sancțiunea (interdicția), ca în cazul de față: „așa cât nici un suflet de om, nici însuși dăruitoriu să nu mai aibă cătră dânsa nicio atingere”, în raportul carte-proprietate se produce trecerea de la stadiul juridic la cel simbolic, donatorul devine doar un proprietar simbolic al cărții, împreună cu întreaga comunitate. Inclusiv din perspectiva actului de lectură, raportul carte-proprietar este simbolic; în general, din carte citesc doar slujitorii

bisericii iar donatorii din alte localități sunt cu atât mai puțin legați de cartea dăruită. Dacă legătura fizică cu cartea este una specifică proprietății private, lipsa acesteia presupune doar o legătură simbolică iar investiția prin instituția darului este una creatoare de capital simbolic.

Tipologii sociale: posesori și donatori de carte . După cum am mai subliniat și în altă parte¹⁸, în condițiile în care, o evidență nominală a elitelor sătești (preoți, dascăli și dieci) nu va fi practică decât începând cu primele șematisme bisericesti (greco-catolice) de după 1820-1830 sau cu introducerea acelor „protocoale de visitațiune” în școlile de confesiune greco-catolice de după 1870¹⁹, însemnările făcute pe vechile cărți constituie izvoare de neînlocuit pentru reconstituirea unor secvențe prosopografice ale istoriei locale.

În comparație cu anexele prezentate în cadrul lucrării citate anterior (vezi nota 18), care, în genere, cuprindeau însemnarea întreagă sau fragmente semnificative ale acestora, aici, pentru construirea anexei aferente subiectului de față²⁰, am operat o selecție cu scoaterea din contextul însemnărilor, doar a numelor de persoane, însoțite de atributele apozitionale (profesiune, demnități, cognomenul

¹⁸ Vezi I. Oros, *Biblioteci, colecții și cititori în Țara Silvaniei (sec. XVII-XIX)*, [referat de doctorat], Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia, 2006, p. 48.

¹⁹ Vezi, în acest sens, I. Oros, *Un document școlar de la 1874 – „Protocolul de visitațiune a Școlii confesionale greco-catolice din Șeredeu”*, jud. Sălaj, în *ActaMP*, IX, 1985, p.667-671; idem, *Un document școlar de la 1874: „Protocolul visitațiunei Școalei confesionale greco-catolice de Crasna”*, județul Sălaj, în *ActaMP*, XII, 1988, p. 763-767.

²⁰ Vezi anexa nr. 1.

sau predicatul nobiliar etc.); tabelul cuprinzând următoarea structură: „Book ID” (care este numărul de ordine al însemnării din care provine extrasul din baza de date), scriptorul (sub această denumire sunt „decupați” grămăticii însemnărilor), donatorii (cei care dăruiesc cartea pomană bisericii respective), martorii (numele persoanelor care participă în această calitate la „târgul cărții”), colportorii și „identități sociale”, după care urmează datele de identificare a cărții pe care e făcută însemnarea (titlul, locul imprimării, anul, proveniența), data redactării însemnării și numărul curent al rândului /poziției. Menționăm că în anexă sunt cuprinse numai însemnările de danie datate precis (măcar anul redactării însemnării).

Prin însăși structura ei, din capul locului este configurată o primă stratificare a agenților sociali participanți la „târgul cărții”, consemnați ca atare și a căror grupare am specificat-o mai sus. Dintre aceste categorii, cele cuprinzând scriptorii, donatorii, martorii și colportorii au bine definit rolul jucat în contextul „târgului cărții”, pe când în categoria, denumită (poate impropriu) „identități sociale” am înglobat celelalte persoane pomenite în alte contexte din structura însemnărilor, în bună parte fără funcții sau rol direct (dar posesori și beneficiari ai cărților).

Din cele peste 620 însemnări, prin numărarea separată a persoanelor din cele cinci categorii amintite am obținut următoarele date preliminare: scriptori – 356, donatori 191 (inclusiv cei colectivi), martori – 57 (inclusiv cei colectivi), colportorii sau vânzătorii de cărți – 48 și așa-numitele „identități sociale” – 125; în total peste 770 agenți sociali. În condițiile în care mai există întocmit un tabel cu datele scoase din însemnările nedatate precis²¹, cu peste 150 de „casete”, cuprinzând indivizi din cele cinci categorii sociale amintite mai sus.

Această selecție, operată în corpusul însemnărilor de pe cartea veche din Țara Silvaniei, vizând câmpurile amintite, ne profilează un tablou a cărui stratigrafie socio-culturală include, în final, pe cei cu „preocupări în care cartea și lectura dețin un loc predominant”²², la care se adaugă o parte din donatorii cărților, cărora este greu de aproximat gradul de lettrizare.

Crearea și menținerea identităților sociale în funcție de raportul carte-societate se poate explica mai profund din perspectiva sociologiei practicilor culturale²³ și a istoriei culturale din perspectivă socială²⁴, adică, în ultima instanță, din perspectiva sociologiei lui Pierre Bourdieu aplicată la informația istorică oferită de corpusul însemnărilor de pe cartea românească veche din Țara Silvaniei.

Așa cum arată Ph. Coulangeon, autorul unei *Sociologii a practicilor culturale*, potrivit teoriei lui Pierre Bourdieu, care exploatează dimensiunea

²¹ Vezi anexa nr. 37 la I. Oros, *Dimensiuni ale culturii moderne în Țara Silvaniei (secolele XVII-XIX). Cărți și proprietari*, [teză de doctorat], Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, Alba Iulia, 2009, p. 438-444.

²² D. Radosav, *Carte și societate în nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII- XIX)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995, p. 97.

²³ Ph. Coulangeon, *Sociologie des pratiques culturelles*, Paris, Éditions La Découverte, 2005.

²⁴ R. Chartier (sous la direction de), *Pratiques de la lecture*, Paris, Éditions Rivages, 2003, p. 277-306.

simbolică a raporturilor sociale, caracteristic pentru societățile moderne este faptul că, la ritualurile de identificare a vieții sociale, alături de proprietatea și consumația de bunuri materiale, mai participă „preferințele estetice și practicile culturale”²⁵. După cum rezumă același autor, practicile culturale constituie „ansamblul activităților de consum sau de participare legată de viața intelectuală și artistică care angajează niște dispoziții estetice și participă la definirea stilurilor de viață”²⁶, între care lectura este considerată cea mai legitimă din punct de vedere cultural.

Practicile culturale sunt considerate „marqueri simbolici ai identității sociale” - lucru perfect observabil și în câmpul social-istoric reflectat de însemnări, în relațiile sociale instituite între indivizi în raport cu reprezentarea cărții la nivelul mentalității rurale țărănești din Silvania secolelor XVII-XIX²⁷.

După cum remarcă scriitorul și eseistul spaniol Alberto Manguel: „La seules possession d'un livre implique une situation sociale et une certaine richesse intellectuelle”²⁸. Pornind de la acest postulat, înțelegem, cum, în funcție de gradul de deținere și de „consumul” unor bunuri simbolice (recte, cartea, prin lectură), indiferent de tipul de lectură, se creează inegalități și ierarhii sociale, identități distincte social²⁹, căroră, cum aminteam mai la început, în contextul geografiei circulației cărții românești vechi în Țara Silvaniei și a structurii tematice a acesteia, li se poate circumscrie orizontul cultural și obiectul lor de lectură.

Prețuirea cărții. Atitudini individuale și colective. Despre importanța însemnărilor de pe cartea românească veche ca sursă documentară pentru istoria economică și socială s-a scris nu o dată³⁰; relevant, în acest sens, fiind inclusiv încercarea de structurare acestora după acest criteriu valoric, în unele corpusuri ale acestora tipărite la noi³¹, în vederea facilitării examinării lor. Un segment special în cercetarea însemnărilor de acest fel îl constituie, evident, cel consacrat prețului și prețuirii cărții în contextul raportului carte-societate, la nivelul parohiilor, al bisericii și al familiei³².

²⁵ Ph. Coulangeon, *op. cit.*, p. 5.

²⁶ *Ibidem*, p. 4.

²⁷ Aici, analiza poate fi adâncită în baza creării unor tablouri progresive ale datelor din anexe lucrării noastre (vezi nota, dar care, după noi, ar putea fi subiectul unei alte lucrări).

²⁸ „Singura posesiune a unei cărți implică o situație socială și o oarecare bogăție intelectuală” (trad. n.). Alberto Manguel, *Une histoire de la lecture*, S.I., Lerneac, 1998, p. 253; apud M. Robert, *Le livre et la lecture dans la noblesse canadienne 1670-1764*, în *RHAF*, vol. 56, nr. 1, 2002, p. 3-27.

²⁹ Principiu surprins admirabil în proverbul românesc: „Ai carte, ai parte”. Vezi și Ph. Coulangeon, *Classes sociales, pratiques culturelles et styles de vie: Le modèle de la distinction est-il (vraiment) obsolète ?*, în *Sociologie et sociétés*, XXXVI, 1/2004, volume 36, numéro 1, Printemps 2004 [«Goûts, pratiques culturelles et inégalités sociales : branchés et exclus»].

Apud <http://www.erudit.org/revue/socsoc/2004/v36/n1> [Accesat 20.04.2007].

³⁰ Marieta Adam Chiper, *Valoarea vechilor însemnări românești ca izvor pentru istoria economică și socială*, în *Revista istorică*, tom VI, nr. 3-4, 1995, p. 279-294.

³¹ De exemplu, Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iași, Junimea, 1975, p. 112-114; Maria Basarab, *Cuvinte mărturisitoare. Însemnări de pe cărți românești vechi din județul Hunedoara*, Deva, Editura Acta Mvsei Devensis, 2001, p. 39-93.

³² D. Poptâmaș, *Prețul de achiziție al „Cărții românești de învățătură” - pe baza unor însemnări din secolul al XVIII-lea*, în *Valori bibliofile din patrimoniul cultural național*, II, București, 1983,

Din însăși cazuistica însemnărilor, la nivel semantic se degajă două accepțiuni ale termenului de „prețuire”: mai întâi, aici, având un sens care ține de o „axiologie simbolică”, vizând mai degrabă atitudinea morală de respect față de carte, respect dus, uneori, până la fetiș iar, în al doilea rând, avem prețuirea ca atitudine „economică” privind valoarea unui lucru, în cazul nostru cartea, exprimată în monedă și, deci, concretizată într-un preț, în funcție de care aceasta poate fi apreciată și vândută/cumpărată ca marfă (produs).

Cercetările de până acum, menționate anterior, au arătat că, o analiză economică a prețurilor de vânzare/cumpărare a cărții românești vechi, inclusiv a celei din Țara Silvaniei, derulată comparativ cu situația perioadei date din toată Transilvania și chiar din celelalte Provinciile Românești, privind circulația monetară și a modului de plată practicat (monedă, bucate, animale, ceară etc.) permite o mai precisă cuantificare a solidarităților sociale și religioase instituite, fiind posibil, astfel, o mai adecvată estimare a efortului uman (personal sau colectiv) implicat în actul de donație, în general³³.

În cazul Țării Silvaniei, având în vedere existența aceleiași circulații monetare ca în restul Transilvaniei, variația prețurilor de achiziție a cărții vechi (vezi anexa nr. 28), înregistrată pe intervalul 1648-1869, nu diferă semnificativ; diferențele fiind datorate doar hazardului pieții, fluctuației monetare, colportajului. Din această cauză nu vom insista mai mult asupra acestor aspecte, ci ne vom îndrepta atenția asupra unor dimensiuni ale problemei mai puțin tratate, aspecte privind valoarea etică a investiției bănești în actul de donație, utilizând pentru aceasta cazuistica însemnărilor de pe cartea românească veche din ținuturile Sălajului.

Referindu-se la caracteristicile economiei bunurilor simbolice, Pierre Bourdieu afirmă că:

Într-o economie care se definește ca refuzând să recunoască adevărul „obiectiv” al practicilor „economice”, adică legea „interesului pur” și a „calculului egoist”, capitalul „economic” însuși nu poate acționa decât dacă reușește să se facă recunoscut cu prețul unei reconversii menite a face nerecunoscut adevăratul principiu al eficacității sale: capitalul simbolic este acest *capital negat*, recunoscut ca legitim, adică nerecunoscut ca un capital (recunoașterea în sensul de grație suscitată de binefaceri putând fi unul din fundamentele acestei recunoașteri), care constituie, fără îndoială, împreună cu capitalul religios, singura formă posibilă de acumulare atunci când capitalul economic nu este recunoscut³⁴.

p. 363-368; I. B. Mureșianu, *Cartea veche bisericească din Banat*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1985, p. 64-68; Fl. Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare*, București, 1987, p. 39-68; Corina Turc, *Cartea și prețuirea ei. Atitudini individuale și colective în Transilvania în secolul al XVII-lea*, în: *Marisia*, XXIII-XXIV, Târgu Mureș, 1994, p. 203-212; Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 88-110. Despre cât valora o carte „bătrână” a scris și Eugen Pavel, în cartea sa *Între filologie și bibliologie*, Cluj-Napoca, Editura „Biblioteca Apostrof”, 2007, p. 65-83.

³³ Vezi, în special, Fl. Dudaș, *op. cit.*, p. 66-68; M. Basarab, *op. cit.*, p. 39-37.

³⁴ P. Bourdieu, *Simțul practic*, Iași, Institutul European, 2000, p. 191.

Ca atare, într-o economie a bunurilor simbolice, „truda este pentru muncă ceea ce este darul pentru comerț”³⁵.

Variatatea sintagmelor din cuprinsul însemnărilor ce definesc atributul „dezinteresat” al „trudei” dintr-o economie a ofrandei (în raport cu „munca” interesată) se poate observa din următoarele exemple găsite pe cărțile cu circulație în Țara Silvaniei: „am dorit de la inimă, cu osârdie mare, de am dat dintru dreaptă averea mea de am cumpărat această sfântă carte, pe nume Psaltire, drept 6 florinți, din țara Moldovei” (*Psaltire slavonă*, sec. XVI-XVII, Câmpia SJ)³⁶; „și o au luat-o în treisprezece florinți și s-au dat munca lor ca să le ierte H<risto>s păcatele lor [...]. Iar cine și-a dat munca cea dreaptă, H<risto>s să le dăruiască odihnă sufletelor sale în veci de veci, cu adevăr. Luna avgust, 23 zile, leat 1648” (Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, Baica SJ)³⁷; „[...] Evanghelie care am cumpărat pă sudo<a>re me, io Sava Grigorie nemeș de la Rohia, să rămâie pă sama băsericii, unde oi muri io [...]. Anno Domnului 1725” (*Evanghelie*, București, 1723, Corund)³⁸.

Alături de dezvăluirea, după cum s-a văzut, a naturii dezinteresate a „muncii celei drepte” ca „trudă”, o altă modalitate de comunicare a investiției morale în donație este aceea referitoare la natura plății, a modului cinstit de obținere a echivalentului bănesc și a valorii etice a tranzacției făcută: „pre bani buni și drepti” (1782 - *Cazanii*, Râmnic, 1781, exemplarul de la Chichișa)³⁹; „cu plată dreaptă preț de 16 florinți” (1808 - *Evanghelie*, București, 1742, Lazuri SJ)⁴⁰; „drept 18 florinți pe bani buni și drepti” (1782?) - *Euhologhion*, Blaj, 1784, Bodia)⁴¹, întrucât cumpărarea se face „spre gloria lui Dumnezeu și iertarea păcatelor” (*Evanghelie*, Blaj, 1817, Silvaș)⁴².

Din cele peste 620 însemnări așternute până la 1876 pe cărțile românești vechi din Țara Silvaniei, circa 40% consemnează donații către biserici, în majoritatea lor precizându-se, într-un fel sau altul, prețul de achiziție (vezi anexa nr. 28).

Prelucrarea pe calculator a datelor din însemnări introduse în baza de date permite ordonarea prețurilor în funcție de tipul de carte, perioadă, officină tipografică sau proveniență; după acest ultim parametru se poate reconstitui și estima astfel capitalul simbolic al unei parohii, tezaurul de carte al obștei, care, alături de celelalte podoabe bisericești (veșminte, obiecte de cult) constituie zestrea rituală a comunității respective.

³⁵ *Ibidem*, p. 190.

³⁶ Ms. 28 BAR Cluj-Napoca.

³⁷ Biblioteca Centrală Universitară „E. Todoran” Timișoara, inv. nr. 107.

³⁸ E. Bărnuțiu, *Carte românească veche în colecții sătmărene*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, p. 32.

³⁹ A. Cănda, *Cartea veche românească în județul Sălaj /Catalog/ (III)*, în *Acta MP*, VII, 1983, p. 560.

⁴⁰ A. Cănda, *Cartea veche românească în județul Sălaj /Catalog/ (IV)*, în *Acta MP*, IX, 1985, p. 598.

⁴¹ A. Cănda, *Cartea veche românească în județul Sălaj /Catalog/ (II)*, în *Acta MP*, VI, 1982, p. 386.

⁴² E. Bărnuțiu, *op. cit.*, p. 298.

În acest scop, pentru comparație, din informațiile oferite de anexa nr. 11, privind dinamica creșterii colecțiilor bibliotecilor parohiale (1776-1876), am selectat ultimele două localități, Sudurău și Zalnoc, întrucât acestea oferă date privind starea tezaurului de carte atât la prima vizitație canonică (iunie 1776), cât și dinspre sfârșitul perioadei studiate de noi; ambele înregistrând, de-a lungul timpului, un maximum atins de 15 cărți din sfera de lectură liturgică. Menționăm că, în afara localităților amintite, mai există destul de multe altele care se înzestraseră cu cele 10-12 principale cărți de slujbă și cult⁴³, însă, cu excepția uneia (Stremț), nu avem consemnat prețul la mai mult de două-trei dintre acestea⁴⁴. Este și acest fapt o dovadă a funcționării aceluși „adevăr al prețului” prezent în economia bunurilor simbolice, despre care vorbește sociologul francez Pierre Bourdieu. Cu atât mai mult, în calculul nostru a trebuit să apelăm comparativ la prețuri ale acelorași cărți achiziționate cam în același timp, mai ales în nord-vestul Transilvaniei⁴⁵. De asemenea, în cazul în care nu avem consemnat prețul real de cumpărare/vânzare pentru cărțile din cele două localități iar pentru unele dintre cărți nu s-a păstrat absolut nici un fel de preț, în stabilirea unui preț mediu, cât de cât veridic, am ținut cont de efectul de colportaj cel mai mic al cărții respective și de frecvența maximă a prețurilor „comparative”, selecționate, pe cât posibil, din zonele cele mai apropiate de Sudurău și Zalnoc.

Încă un impediment în aprecierea cât decît exactă a valorii tezaurului de carte propriu unei parohii constă în diferența dintre prețurile din tipografie și cele de colportaj sau „bisericești” – ca să le numim așa – în evoluția lor, căci, se pare că, după cazuistica însemnărilor, exista și o licitație ulterioară a cărții și, la fel, peste ani, o repunere „formală” în vânzare a acesteia, prilej de reînnoire a zapisului, dar, în același timp, și o importantă sursă de „autofinanțare” a bisericii respective, aspecte „materialiste” ale unui fenomen, practic, unul „economic”, până la urmă, ce nu ține de dimensiunea ceremonioasă a „tărgului cărții”.

Deci, ținând seama de toate aceste condiționări ale calculului, precizate mai sus, reiese că valoarea totală a tezaurului de carte al parohiei Sudurău, de exemplu, pornind de la cca 42-86 fl., ce putea fi constatată la vizitațiunea canonică din 1776, la 1857, se cifrează, undeva, între 145-220 de florini. Dacă în conscripția de la 1760-1762, Sudurăul figurează cu un popă neunit, urmat de 60 familii neunite, o biserică neunită și trei „domus parohiale”, după recesămîntul din anul 1857, aceeași localitate avea deja o populație de 562 locuitori, din care 293 de confesiune greco-catolică, 226 reformați, 28 romano-catolici și 18 izraeliți. La următorul recesămînt, din 1880, era o populație de 549 locuitori din care: după confesiune, 261 greco-catolici, 244 reformați și 18 romano-catolici și 26 izraeliți; după

⁴³ Vezi I. Oros, *Protocoale și contracte de lectură liturgică în Țara Silvaniei (sec. XVII-XIX)*, în *Caiete Silvine*, nr. 4 (51), aprilie 2009, p. 17.

⁴⁴ Vezi anexa nr. 28 la I. Oros, *Dimensiuni ale culturii moderne ...*, p. 320-331.

⁴⁵ Vezi tabelul nostru (anexa nr. 2), întocmit pe baza unor lucrări consacrate circulației cărții românești vechi din nord-vestul Transilvaniei și Banat, cu prețurile găsite pentru cărți în ediții similare cu cele posedate de una din cele două parohii luate ca exemplu.

naționalitate, 248 români, 285 maghiari și 16 cu „limba maternă necunoscută”. Conform șematismului de Gherla (1867), parohia greco-catolică de aici, avea biserică de piatră, casă parohială de lemn, fără „casă școlară”, cu un „cantore și docente” la 24 de școlari. Recesământul din 1880 este cel care menționează că, per total populație, existau 220 de alfabetizați. Din păcate, toate aceste surse nu oferă și informații economico-sociale partajate pe confesiuni, spre a se putea adânci analiza asupra efortului material al colectivității în constituirea tezaurului său de carte liturgică, ca efect al relației carte-propietate în regim simbolic.

Anexa nr. 1 Identități sociale date. Donatorii

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
319	Onaș Toader și cu soața sa Iștu<an> Ana	Carte românească de învățătură	Iași	1643	Baica	1648 luna avgust, 23 zile, leat	1.
194	Mihăilă Sepotenu, comis mare la Vasile-Vodă, An	Carte românească de învățătură	Iași	1643	Lazuri- Fizeș	1654	2.
197	Ureche To<a>der din Bălan, Indriaș Simul	Carte românească de învățătură	Iași	1643	Husia - Someș- Guruslău	167(?) [1673-1679]	3.
199	popei Ion din Budioara	Carte românească de învățătură	Iași	1643	Poarta Sălajului	1674, g<he>n<arie> 15	4.
346	Moldoveanu Ghiorghia denu Detrecliamu	.<Molitvenic>	ms	1676	Drighiu	1684	5.
605	Dana Toader din Chelnița, locuitor în Vezent	Cazania lui Varlaam	Iași	1643	ȚICĂU	1699 m[ese]ța iulie 2 zile	6.
271	Ghețe Uțu din Tyetyiș (Chechiș)	Liturghii	sec. XVIII, popa Lup	0	Chechiș	1700	7.
12	Dileskei Gheorghie	Psaltire	Buzău	1701	SALSIG	1709 april zile 27	8.
275	Gurzău Dumitru, au cumpărat hârtie	Molitvenic	ms. 1724	0	C. Pop din Zalău	1724, m<ese>ța lui martie în 16 zile	9.
332	zălög eu popa Onul din Traniș	Noul testament	Bălgrad	1648	col. part.	1729, mșta martie, 6 zile	10.
259	Grecu Șemoc, popană	Minei	ms 1733	0	Valcă<u>lu U<n>gurescu	1733	11.
394	Petre Nicului cu	Chiriadromion	București	1732	Sălățiș	1738	12.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
	Rad Chirilă lăcuind în Nadiș						
317	Poj<ar> Iancu	Carte românească de învățătură	Iași	1643	Șimleu Silvaniei	1739, mes<e>ța octomvrie 14	13.
390	Lupău Simeon din Giumelciș* și cu gazda me Mărie.	Chiriadromion	București	1732	Plopiș	1742 mes-ța oct. 27	14.
369	popa Niculae de la Gâlgău	Evanghelie	București	1723	Gâlgău Almașului	1746 prie<r> în 24 de zile	15.
465	v. martori	Cazanii	Râmnic	1748	Marin	1751 m<e>s<e>ța ianuarie 2 zile	16.
182	Ciurbă Mihaiu din Romita	Chiriadromion	Bălgrad / Alba Iulia	1699	Jac	1752, mai zi întâie	17.
312	Măte Mihaiu din Miluan, Pietruș Toader, Filip pop	Evanghelie	Buc.	1723	Odoreu SM	1755	18.
610	popa Costan	Evanghelie	București	1682	Săuca	1755 msța iunie 14 zile	19.
282	Ion Crișan cu muere sa Iuona	Liturghie	București	1746	Jac	1759	20.
192	popa Gabor și frate-miu David	Carte românească de învățătură	Iași	1643	Doba Mică	1760 msță ionie 15 zile	21.
313	popa Zaharie din Uilac	Evanghelie	București	1723	Odoreu	1763, msța. martie 9 zile	22.
495	[13] Pop Ioan, fiul preotului	Strastnic	Blaj	1753	SOMEȘ UILEAC	1766, iulie 7 zi[le	23.
305	satul Sideteani	Evanghelie	Blaj	1765	Sighetu Silvaniei	1767	24.
422	Pop Simion	Evanghelie	București	1760	Bălan	1767	25.
125	au cumpărat satul, Sideteani[i],	Evanghelie	Blaj	1765	Sighet Silvaniei	1767	26.
127	Găvrus Gavril de la Sălioște	Evanghelie	București	1760	Silvaș	1767 luna lui Iunie 29 de zlie	27.
384	Diran Găvril<ă> din Țigani	Chiriadromion	București	1732	Firminiș	1769	28.
444	au fost dat săteni și au m... cine ce s-au îndurat	Penticostarion	București	1768	Pria	1770	29.
473	tistul Keleri Rafail++	Antologhion	Râmnic	1766	Chechiș	1770*(greșit notată data - n.n)Mesița	30.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
						maiu 7 zile	
432	Giorgie Dumitresii=Colcer> Georgie din Stârci	Cazanii	București	1768	Cosniciu de Sus v Jos	1771	31.
472	Cosma Todoru	Antologhion	Râmnic	1766	Chechiș	1771 Die 28 havrie.	32.
607	din mila crăiască bisericii unită sat Erdihat	Triodion	Blaj	1771	ARINIȘ	1772, 3 martie	33.
130	din mila crăiască	Triodion	Blaj	1771	ARINIȘ	1772, pe 3 martie	34.
436	cu osteneala lui Farcaș Faur, iar cu bani de mila	Cazanii	București	1768	Nușfalău	1773 mes<e>ța /../ =19=	35.
446	Galiș Crăciun	Apostol	București	1774	Pria	1773, ghenare 8 zile	36.
11	Farcaș Nedei	Octoih	Blaj	1760	Nusfalau	1773, martie = 19 =	37.
136	de la mine E[piscop] Gri[gore] Maer	Evangheliar	Blaj	1765	CHELINȚA	1773, zile 31[...]	38.
330	Pop Irime, diacul din Akeș	Octoih	Râmnic	1770	colecție particulară, Stârci	1775, maiu 21	39.
141	Bale (25) Grigorie (26) din Săliște	Chiriadromion	București	1732	BĂITA DE SUB CODRU	1777	40.
47	Huță On cu Huță Nae Todoru	Evanghelie	Blaj	1765	Turbuța	1780	41.
595	[Pă]huță On cu [Pă]huță Nae Todoru	Evanghelie	Blaj	1765	Turbuța	1780	42.
152	Murg Urs din Sulelmediu, cu soția sa, Ioana de la	Evangheliar	sec. XVII		ULMENI	1780 aprilie 10	43.
15	Fodoru Onu cu sotia sa Todosie	Evanghelie	Blaj	0	Benesat	1781 aprilie 27 zile	44.
163	Dumitraș Onu	Strastnic	Blaj	1773	GÂRDANI	1781, octombrie 14 zile	45.
8	jupanu /../ din Var	Strastnic	Blaj	1753	Popteleac	1781 martie 13	46.
29	Cuceoan Grigorie și cu nepot al dumisale	Evanghelie	Blaj	1766	Criștelec	1782	47.
408	popa Dumitrie	Evanghelie	București	1742	Zalău	1782	48.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
	parohul Chechișului						
476	Roznai(?) adeca Hornaciu Pașc i	Cazanii	Râmnic	1781	Chichișa	1782 iunie2	49.
5	Onul lui Gavril din Marin	Strastnic	Blaj	1753	Marin	1782.martie 18 zile.	50.
430	Cioca Ioan din Hidig	Penticostarion	București	1783	Măieriște	1783 - 23 zile iunie.	51.
588	noi, ghirotanii	Minologhion	Blaj	1781	GHIROLT	1783, în luna lui Marte, 13 zile	52.
20	jupânul Scridon din Sinislău și ...Anastasia	Evanghelie	Blaj	1765	Gârcei	1785	53.
183	s-au milostivit Ioan Bobb	Apostol	Blaj,	1767	OARȚA DE SUS	1785	54.
187	milostiva pomană a MS Preasf. arhieru Ioan Bobb	Strastnic	Blaj	1773	OARTA DE SUS	1785 august 24	55.
188	Din milostiva porun-că a mării sale preasfântului arhieru Ioan Bobb	Triodion	Blaj	1771	OARTA DE SUS	1785 august 24 de zile	56.
180	Botă Costan				MÂNAU	1785 Ianu[a]r	57.
190	Boitor Ioan din Bârsău și a soații lui, Bran Gafie	Evanghelie	Blaj	1776	BÂRSĂU DE SUS	1785, 2 iunie	58.
19	<<Rednic Spiridon>>? Din satu Bolgar	Evanghelie	Blaj	1765	Gârcei	1785, iunie 25	59.
95	popa Grigorie	Evanghelie	Blaj	1776	Noțig.	1787	60.
249	Mari'ca lui Pop Irimie lui Bîrgăuan	<Octoih mare>	ms sec. XVIII (prima jumătate)	0	Mecențiu	1787, în luna martie în 7 zile	61.
201	Cranic Toder	Antologhion	București	1766	GIOROCUTA	1788	62.
76	Bulgărean Simon și cu feciorul lor Demianu șii cu muierea lui	Triodion	Blaj	1771	Zalnoc	1788, ianuarie 17	63.
177	Pavel Sava, împreună cu muerea	Apostol	Blaj	1767	SOMEȘ UILEAC	1789	64.
283	Crișan Luca	Liturghie	București	1746	Jac	1789 Avgust	65.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
						14	
587	Maior Ionu și a lui Leoce Petru	Cazanii	București	1768	Tășnad	1790	66.
416	Răcovița Grigorie	Octoih	București	1746	Chieșd	1790 iulii 10.	67.
405	popa Gavril	Evangelie	București	1742	Drighiu	1791	68.
235	Negru Ion	Apostol	Buzău	1743	Ban	1793	69.
204	Homorodan Anuță	Liturghier	Blaj	1775	BĂSEȘTI	1794	70.
205	jupănu Sas Ioan, fiind curator	Liturghie	Blaj	1775	Corund	1794, 19 Martie	71.
308	Sas Ioan, curator în Derșida	Liturghie	Blaj	1775	Corund	1794, 19 Martie	72.
219	Andrei Mihaiu și Bonaț Mărie	Apostol	Blaj	1767	ȚICĂU	1796 decembrie 22	73.
220	jupănu Tătăran Simion din Cehal	Cazanii	București	1768	Blaja	1796 în 9 martie	74.
228	Floca Iure de la Gherec Ioan	Mărgăritare	București	1746	Satu Mic	1797	75.
223	Pop Zaharie, (111) Canonicul de la Oradea Mare;	Evangeliiar	Bla	1776	BĂITA DE SUB CODRU	1797 5 iunie	76.
69	Borz Toader <din> Giumelciș	Triodion	Blaj	1771	Drighiu	1797, februarie 5 zile	77.
82	Maximu Ioanu din Boianu	Strastnic	Blaj	1773	Pria	1798	78.
236	Homorodan Vasalie și feciorul dumisale	Strastnic	Blaj	1773	SOMEȘ UILEAC	1798 ziua 8 martie	79.
230	Pop Simeon (11) Pop Varvară de la Odești	Minologhion	Blaj	1781	ODEȘTI	1798, iunie zile 5	80.
254	Danciu Gorgie... Copil Zaharie 20 de grăite [cole	Pentecostarion	Blaj	1768	TRESTIA	1799	81.
250	Șovre Onuța a lui (23) Todoru Grigorese	Liturghier	Sibiu	1798	TRESTIA	1799, noiembrie 30	82.
53	Fălăuș Georgie	Catavasieriu	Blaj	1762	STREMT	18[...]	83.
110	Mermeze Toader din Preoteasa	Molitvenic	Blaj	1784	Valcău de Sus	1800, meșă /.../, 8	84.
318	Chiș Todica (5) cu soața sa Ancă	Octoih	Blaj	1792	SALSIG	1802	85.
124	Mărinceș On din Romita	Triodion	Blaj	1800	Romita	1802	86.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
102	Grigorașu din U <i><i>l<e></i> ac	Minologhion	Blaj	1781	Nușfalău-Cehei	1802 august 29	87.
326		Antologhion	Râmnic	1766	Cig	1802, sept 3	88.
445	Mărincaș On din Romita	Penticostarion	București	1768	Romita	1802, iunie 24	89.
296	Șovre Sofron și giupâneasa ...	Apostol	Blaj	1767	IZVOARELE	1802, Martie în 16 zile	90.
305	Georgie Tatu sau Klain de Sadu protopop	Micu (clain), s. Propovedanii	Buda	1784	Someș Odorheiu	1802 15 dek.	91.
304	Iclejje de la Sighet	Penticostar	Blaj	1768	Sighetu Silvaniei	1804	92.
356	Iclejje de la Sighet	Penticostar	Blaj	1768	SIGHETU SILVANIEI	1804	93.
166	Naste Simion din Solomon	Triodion	Blaj	1813	Solomon	1804 = Decembrie 6	94.
302	giupănu Julă Alexă și a găzdoaii dumisale Gafie	Apostol	Blaj	1802	Sighetu Silvaniei	1804, în luna lui Noiembrie în 27 de zile	95.
339	Danciu Urs (3) și cu Danciu Todorși cu soțiile lor	Antologhion	Râmnic	1737	TRESTIA	1804, Mar[tie] 15	96.
477	Bortoș Gavrilă cu găzdoaiie dumisale Naste	Cazanii	Râmnic	1781	Românași	1804, martie 4	97.
601	Bortoș Gavrilă cu găzdoaiie dumisale Naste	Cazanii	Râmnic	1781	Românași	1804, martie 4.	98.
406	Iofu Toader de la Lazuri	Evangelhie	București	1742	Lazuri (par. Fizeș)	1805. Martie 24 dni.	99.
441	preot Teodor	Penticostarion	București	1768	Ciumârna	1806	100.
121	I-am cumpărat noi cu tot satul	Triodion	Blaj	1800	Gârcei	1808	101.
373	din partea g[reco] catoliciloru cumpăratu	Pentecostarion	Blaj	1808	MÂNAU	1808	102.
382	Popa /.../* de la Stâna	Chiriadromion	București	1732	Ciumârna	1808 30 Noiembrie	103.
62	Pop Antonie tătâne-său sobia Gafie maică-sa	Octoih	Blaj	1770	Noțig	1808, Diua a 6-a, aprilie	104.
98	bădăcani săteni	Minologhion	Blaj	1781	Badon	1809 luna lui April în 4 zile	105.
324	Ciurdaș Ilie din	Carte	Iași	1643	Cizer	1810	106.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
	Pericei	românească de învățătură					
379	o au cumpărat setenii Corondani	Strastnic	Blaj	1800	CORUND	1810	107.
378	Brândeșe Ion cu soața sa, Marie	Evangeliiar	Sibiu	1806	ASUAJU DE SUS	1810, 13 februarie	108.
392	Bretan	Triod	Blaj	1813	Bârsău de Sus	1813	109.
391	Popdan Constandin	Cazanii	București,	1768	Tășnad	1813 August 20	110.
388	cu banii bisericii	Strastnic	Blaj	1773	Săliște	1813 februarie în 9	111.
55	popa Gavrilă (13) de la Odești	Evangeliiar	Blaj	1776	STREMT	1814	112.
393	Pop Tifor	Strastnic	Blaj	1753	TĂMĂȘEȘTI	1814	113.
400	Rad Onuț, Morariu Vasilica, Ciociu On și Urs, etc	Chiriadodromion	Bălgrad	1699	ULMENI	1814 în luna lui aprilie 8 [zile]	114.
415	Brândeșe Ioan	Antologhion	Râmnic	1745	ASUAJU DE SUS	1816	115.
427	Mărcuș Zaharia din Uileac cu soața... Oană	Triodion	Blaj	1813	SOMEȘ UILEAC	1816	116.
426	jupânul fiu curator Pavel Mitru din Uileac	Pentecostarion	Blaj	1808	SOMEȘ UILEAC	1816 iunie 1	117.
58	Pavel Savul din Orliat	Evangeliiar	Blaj	1776	Traniș	1816 Iunie 15.	118.
425	Zaharie Vasile, Indreieut Vasilie, diacu Găzu	Apostol	Blaj	1767	OARTA DE SUS	1816 martie 19	119.
448	lu-a luat Maria Terezia, împărăteasa și au dat .	Triodion	Blaj	1771	ASUAJU DE JOS	1817	120.
398	Boitor Petre		București		ASUAJU DE SUS	1817	121.
452	jupâneasa Petreașă pe sama	Triodion	Blaj	1771	ASUAJU DE SUS	1817	122.
460	pe banii săi (7) Bătrânu Marinca Filimon	Evangeliiar	Blaj	1776	SĂLIȘTE	1817	123.
459	Precup sau (22) mai drept Marinca Vasilie pe banii	Apostol	Blaj	1767	SĂLIȘTE	1817	124.
456	cu banii ei, Tode	Triodion	Blaj	1800	SĂLIȘTE	1817 9 febr.	125.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
	Petre (43) din Seiiște,						
609	Grigore Pop [...] pă banii săi	Strastnic	Blaj	1804	ARINIȘ	1819	126.
484	Pop Toader a Torni	Pentecostarion	Blaj	1808	BĂITA DE SUB CODRU	1819	127.
401	Ghile Văsiu din Valcău românesc	Chiriadromion	București	1732	Valcău de Sus	1819 20 maiu	128.
169	Pop Ioană, Pop Ioan nepot	Apostol	Blaj	1814	Marin	1819, 25 Martie	129.
485	Fălăușu Georgie	Catavasieriu	Blaj	1762	STREMT	1820	130.
487	Antim Alexe cu soața sa Floare	Strastnic	Blaj	1804	ASUAJU DE SUS	1822 ianuarie 21	131.
300	Donafie Gr. Flonta din Cățelul Românesc	Psaltirea în versuri	Uniev	1673	Cățelu românesc.	1822 octombrie 1	132.
488	de mila crăiască bisericii unite din sat Traniș	Triodion	Blaj	1771	BĂSEȘTI	1822, 3 aprilie	133.
218	preuteasa lui popa Ioan, Simina	Apostol	Buzău	1743	Drighiu.	1823	134.
153	de cinstiți săteni din numitul sat Tihău	Penticostarion	Blaj	1808	Tihău	1823 februarie 8	135.
491	cumpărată de mai mulți credincioși buni	Apostol	Blaj	1802	ASUAJU DE SUS	1824 noiembrie 24 de zile	136.
493	prin ci[nstiții] săteni sălsăgani	Strastnic	Blaj	1773	SALSIG	1824, 24 ianuar[ie]	137.
505	Todor cu soața sa Marie din Țicău	Evangheliar	Blaj	1765	ȚICĂU	1828	138.
301	Flonta Grațian din Cățelul Românesc	Preceștnyi akathist i moleben.	Uniev	1673	Cățelul românesc	1828	139.
503	de mai mulți pravo[slavnici] crești[ni]	Psaltire	Sibiu	1801	ASUAJU DE SUS	1828	140.
9	Almăsan Gavril<a> din Race	Strastnic	Blaj	1753	Recea	1828 = aprilie 5 zile	141.
232	Popiț Costan Gheorghe	Prediche sau învățăături	Buda	1810	Bocșa rumânească	1829	142.
24	Oniț Ioan	Evanghelie	Blaj	1765	Romita	1829 iulii	143.
37	a fost a cinstiților săteni	Penticostarion	Blaj	1768	Hurez	1829, 2 febr	144.
511	Ilieș Onuț,	Triod	Blaj	1813	ORBĂU	1831	145.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. ert.
471	<<<<Megru>>>> Onuț cu soțu dumisale Megru Ile<ană>	Triod	Râmnic	1761	Ban- Bănișor	1831 martie 8 zile	146.
480	Trif Mihai din Bicu	Catavasier	Blaj	1793	Husasău	1832 Dec.	147.
515	Danciu Iacob și cu fiul	Antologhion	Râmnic	1737	TRESTIA	1832	148.
512	Papp alias ... Ioan, cantorul	Octoih	Blaj	1760	TĂȘNAD	1832 Aprilie 1-a	149.
148	Suzhean Ignescu (SIC!)>>>> Parochulu Szilațigului	Penticostarion	Blaj	1808	Benesat	1832 august 6/8	150.
132	Mărcuș cu soțul lui	Apostol	Blaj	1802	Lazuri -Fizeș	1832, 31 iunie	151.
21	<Ar>dilean Onuț cu soțu său Săzca (?) Oană	Evanghelie	Blaj	1765	Marin	1832, Săptămâmbrie 22	152.
120	Mărușcă Ile și Crâste Andreiu			0	Fizeș	1832. 31 (?) iunii	153.
364	Trif Marie și Iosif din Suimușeni	Evanghelie	București	1682	Doba Mică	1834	154.
478	sidor Alpini, vicarăș al tot Sălajului			0	Husasău	1834, 20 Octombrie	155.
424	Cior<b>a din Moigrad	Evanghelie	București	1760	Moigrad	1834, 3 maiu	156.
468	Șandru Găvrilă din Marin			0	Marin	1835, în luna lui aprilie 20 de zile	157.
146	Magde Ioan cu Magde Simeon	Liturghier	Blaj	1807	Fizeș.	1836	158.
159	din banii bisericii Moigradului	Triodion	Blaj	1813	Moigrad	1836, aprilie	159.
118	Răchișan Dănilă; Bențe Ștefan	Triodion	Blaj	1800	Chechiș	1838	160.
529	Mitru Romocia, den (67) comuna Șieu; Ioan Popu pa	Antologhion	Blaj	1838	ARDUZEL	1839	161.
533	Iosif Pașca, paroh și v<ice>-protopop al S. Odorheiu	Triod & strastnic	Blaj	1813	S. Odorheiu	1839, 14 Ianuarie	162.
116	Butian Gafie perdeptorița din	Biblie	Blaj	1795	Cormeniș	184, 22/10 septembrie	163.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
	Răstoci						
533	Maroșan Gheorghe diacul satului, Kucuiet Gafie	Penticostar	Blaj	1808	CORNI	1840, 25 decembrie	164.
149	Moroșan Gheorghe	Penticostarion	Blaj	1808	Cehu- Silvaniei	1840, 25 dechembrie	165.
331	feciorii satului din Stârci	Octoih	Râmnic	1770	Stârciu [col. part.]	1840, martie înu 15 zile	166.
399	Hodor Marișca, cu soțul său Robotin Tader	Apostol	Blaj	1814	BICAZ	1842	167.
543	deruire de la Popp Nicolae parochul Dănestilor	Molitvelnic	manuscris 1760	0	URMENIȘ	1843, Ian[uarie] 20 de dile	168.
546	Surduc[an] Andrei din Posta cu soața sa Marișca	Liturghier	Blaj	1807	TOHAT	1844, 1 febr.	169.
17	popa Vama Toader din Bârsău de Sus	Apostol	Blaj	1802	ARINIȘ	1846	170.
554	Mare Gheor[ghe]	Pentecostarion	Blaj	1808	ARINIȘ	1846	171.
233	Koste Petru	Molitvenic	Târgoviște	1713	Zalău-Chisău (	1847 iunie	172.
562	oau cumpărat săteni	Apostol	Blaj	1767	ORTĂȚA	1847, 2 Maju	173.
353	Labău Irimie	<Miscelaneu>? Popa ion din agârbiciu	ms	0	Tresnea	1847, 8 ianuarie	174.
563	Guleș Ioan	Octoih	Blaj	1825	ERIU SÂNCRAI	1847, Iunius 19	175.
155	Szitezsan Maria muiare reposatului Herdze Gyorgy	Triodion	Blaj	1813	Firminiș	1848 Octombrie în 26	176.
289	Pece Petru din Bucium	Psaltire	Sibiu	1817	Buciumi	1849 luna April 2-lea	177.
225	Olaru Gheorghe paroh Stâinii și..	Antologhion	Căldărușani	1766	Stâna	1849, aprilie 23	178.
567	poporanu Zaha Onu Indrei	Evanghelie	Blaj	1765	Hurezu Mare	1850 12/24 noiembrie	179.
156	cumpărată de Petre Marcu pe ceară	Triodion	Blaj	1813	Firminiș	1850, 23 noiebr.	180.
10	Duca Medre<a>nă	Strastnic	Blaj	1753	Recea	1855	181.
57	Ungur Onuțu cu soața dumisale Ungur Ioană	Liturghii	Sibiu	1852	Cosniciu de Jos	1855 Dechemvrie 25	182.
572	D. Ioanne Szeke- ly,domnulu repo-	Molitvenic	Blaj	1815	ERIU SÂNCRAI	1856	183.

Book ID	Donatorii	Titlul cărții	Loc imprimare	Anul	Proveniența	Data	Nr. crt.
	satulu parochuș						
454	Adrilean Mihaiu cu gazda domisale	Octoih	Râmnic	1742	Guruslău	1856	184.
94	vedua lui Vasiliu Frențiu	Evangelhie	Blaj	1776	Năpradea	1857, noemvre 30	185.
440	Cherecheș Ioanu cu socia sua Teo-dora si iubita sua	Penticostarion	București	1768	Ciumârna	1860 8a mai	186.
613	Szabo Lika, cantorele locale	Chiriadromion	București	1732	Chieșd	1860, 2 Mart.	187.
611	Pojaru Iacobu (leg)	Triodion	Blaj	1771	Badon	1863	188.
574	Beraru Todere[a]sa	Evangelhie	Blaj	1776	Supuru de Sus	1863, augustu 6	189.
170	Vasiliu <Poppu>, fostulu învățăto-riu,	Apostol	Blaj	1814	Năpradea	1864. Augustu 7a	190.
449	Gârboan Urs	Strastnic	Blaj	1753	Chechiș	1872. Januar 22/24	191.
154	Andrei Pivianu, Ionașiu Barna, toți de la Moigrad	Liturghii	Blaj sau Râmnic	1813	Moigrad	1874	192.

Anexa nr. 2 SUDURĂU 1776- 1857

Cartea	Prețul real sau mediu	Prețuri comparative	Echivalent în bani	Echivalent în natură	Obs.
Apostol, București, 1743*	8 fl. – 14 fl.	Țara Silvaniei ⁴⁶ : (Buzău 1743) - 10 fl./1793 Dudaș ⁴⁷ : 8 fl./1747 (București); 14 fl./1783 (Banat) Bărmuțiu ⁴⁸ : 6 fl.+6 potori/? (SM) Cânda ⁴⁹ : - Socolan ⁵⁰ : - Mureșianu ⁵¹ : 14 fl./1783			S-au găsit prețuri doar la alte ediții ale cărții

⁴⁶ Prețuri găsite în localitățile din Țara Silvaniei. Abrevieri folosite: fl. – florini; krz – creițar; zl.- zlot; măr. – măriș;

⁴⁷ Prețuri găsite la F. Dudaș, *Vechi cărți românești călătore, București, 1987, p. 41-64.*

⁴⁸ Prețuri găsite la E. Bărmuțiu, *Carte românească veche în colecții sătmărene (Satu Mare, 1998),* alte localități decât cele care au aparținut Țării Silvaniei.

Cartea	Prețul real sau mediu	Prețuri comparative	Echivalent în bani	Echivalent în natură	Obs.
Biblia, Blaj, 1795	20 fl./zl. – 70 fl./zl.	Țara Silvaniei: 30 fl./1810; 70 [zl. sau fl.]/[1817]; 20 zl./1802. Cânda: - Dudaș: 23 fl./ sf. sec. XVIII (MM); 18 zl.+ 4 krz /inc. sec. XIX (MM). Bărnățiu: 29 zl./1804 (Oaș); 26 fl./1800 (SM, de la Gal Ursu din Fodora). Socolan: 44 fl.vonași/1805 (MM)			
Catavasier, Râmnic, 1753*	[8 mărieși]	Țara Silvaniei: 8 măr. / început sec. XIX (ed. de Blaj, 1762) Cânda: - Dudaș: - Bărnățiu: - Socolan: -			S-au găsit prețuri doar la alte ediții (de Blaj) ale cărții
Cazanie, Bălgrad, 1699*	4- 22 fl	Țara Silvaniei: 21 fl./1751 (zălog) 45 zl./1814; 6 fl./sf. sec. XVII-înc. sec. XVIII Cânda: - 20 zl./?; 4 fl./1752; 16 fl./1806; zăloage: 16 fl./1761; 20 fl.+5 măr./ 1782; 21 fl. (împreună cu un Octoih)/1751 Dudaș: 22 fl./1700 (MM), 19 fl./1701 (Arad), 15 fl./1701 (Alba), 14 fl./1701 (BH), 20 fl./1701 (Hunedoara), 21 fl./1701 (BH) etc. Bărnățiu: - Socolan: 2 fl. vonași (fiind așa veche)/1785 (MM), zălog 6 fl./1736, 12 zl./177 (MM), 22 zl./1713, 16 fl./1757, 21 fl./1705, 16 zl./1718, 20 fl./1792.			

⁴⁹ Prețuri găsite la A. Cânda, *Cartea veche românească în județul Sălaj /Catalog/ (I) - (IV)*, în *Acta MP*, II, 1978, p. 365-388; VI, 1982, p. 353-417; VII, 1983, p. 539-588; IX, 1985, p. 591-623; alte localități decât cele care au aparținut Țării Silvaniei.

⁵⁰ Prețuri găsite la A. Socolan, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș* (Baia Mare, 2005), alte localități decât cele care au aparținut Țării Silvaniei.

⁵¹ Prețuri găsite pe cărțile din Banat, la I. B. Mureșianu, *Cartea bisericească veche din Banat*, Timișoara, 1985, p. 87-93.

Cartea	Prețul real sau mediu	Prețuri comparative	Echivalent în bani	Echivalent în natură	Obs.
Evangelhie, Buc., 1760*	15-16 fl.	Țara Silvaniei: 15 fl./1762; 15 fl./1767; 15 fl.+1 măriș/1767; 16 fl./1779; 18 zl. „în valută”/1834. Cânda: 15 fl. vonași/1767 (SJ) Dudaș: - 15 fl. (în târg)/1762 (Cluj), 12 fl.+10 zl./1764 (Arad); Bărnuțiu: zălog 5 măr. +1 krz/1764; 15 fl. vonași/1796 (SM), 12 fl./1777 (SM) Socolan: 10 fl./1765 (MM).		Dudaș: 5 ferdele de grâu, 2 horgoși, 3 petaci și 1 cupă cu grâu/1760 (Arad); 10 zloți (= 1 căbel de grâu și 2 ciubere de vin)/a 2-a jum. sec. XVIII (BH), 4 ferdele de grâu/1760 (Arad)	
Liturghier, Blaj, 1807	4 – 5 zl.	Țara Silvaniei: 5 zl./1836. Dudaș: - Bărnuțiu: - Socolan: 4 zl. (din tipografie)/1814 (MM)			
Minei [în fapt: Antologhion, Râmnic, 1752]*	10 zl. – 26 fl.	Țara Silvaniei: - Dudaș: 18 fl./1756 (Banat); 10 zl. / a II-a jum. sec. XVIII (BH); 27 fl./1777 (Alba) Bărnuțiu: 26 fl. v./1759 Mureșianu: 18 fl./1756; 24 fl./1762 ș.a.			
Molitvelnic, Blaj, 1784	6 zl.- 18 fl.	Țara Silvaniei: 18 fl. (bani buni și drepti)/1782(sic); 6 zl./1800 Dudaș: ed. 1757 – 5 zl./1817. Bărnuțiu: - Socolan: -			
Octoih mare, Râmnic, 1750	18 fl. v.– 24 zl.	Țara Silvaniei: 18 fl. v./1774 Dudaș: 18 fl. v./1774 Bărnuțiu: - Socolan: 22 fl./1784 (MM); 24 zl./1817 (MM) Mureșianu: ed. 1757,1758,1775 – 16 fl. (Banat)			
Octoihul mic, Blaj, 1770	5 fl. v.	Țara Silvaniei: 5 fl. v. de argint/1840; 2 fl. valută austriacă/1869			

Cartea	Prețul real sau mediu	Prețuri comparative	Echivalent în bani	Echivalent în natură	Obs.
		Dudaș: - Bărnățiu: - Socolan: -			
Penticostario n, Blaj, 1768	8 fl. - 13 fl.	Țara Silvaniei: 20 fl./?; 13 fl./1770; 7 zl. +2 mărieși/1790; 12 zl. (adică „8 zl. și 23 mări-eși”)/1822 [aceeași carte: 12-14 zl./1822] Cânda: - Dudaș: 10 fl./1790 (MM?); Bărnățiu: 41 fl. vonași/1800; 10 fl./?; 14 fl./?; 11 fl.+6 potori/1778; Socolan: 11 fl./1788; 9 fl. vonași+1măr/1790; 10 fl./1792; 8 fl./1773; 9 fl. von./1772; 9 fl./1770 (din Blaj); 12 fl./1779; 21 fl. (3 zl.+20 krz+2 zl.+10 fl.+4 hosoși)/?, [aceeași carte: 12 fl. vonași/?]; 9 fl.+2 măr./1773; 12 fl./1792; 13 fl./1785. Mureșianu: 20 fl./1790 (Banat)			
Psaltire [Râmnic, 1751?, 1764?, Iași, 1743?, București, 1743?]*	[3] - [6] fl.	Țara Silvaniei: - București (1743) Râmnic (1751), 1764 – 4 zl./1849; Iași (1743) – 6 fl. ung. /1746; Dudaș: Uniev (1673) – 3 fl. /1684 (Alba); Mureșianu: Iași (1743) – 4 fl. și ½ / 1747 (Banat)			Nu se cunoaște precis ediția.
Strastnic, Blaj, 1753	3 fl. – 8 zl./fl.	Țara Silvaniei: 11 mărieși/? ; 11 mărieși/?; 4 fl./?; 9 mărieși/?; 8 zloți horgoși/1781 Cânda: - Dudaș: 6 fl./1774 (Arad) Bărnățiu: 4 fl./1771; 10 mărieși/? Socolan: 4 fl./1765; 2 zl./1797; 13 zl./1768; 4 fl. vonași/1755; 4 zl./1802; (aceeași carte:) 5 fl./1847; 8 fl./?. Mureșianu: -			

Cartea	Prețul real sau mediu	Prețuri comparative	Echivalent în bani	Echivalent în natură	Obs.
Triod, Blaj, 1771	10 -16 fl.	Țara Silvaniei: 10 fl./1797; 22 zl./1815; 22 zl./1846; 14 fl./1809. Cânda: 8 zl./1789 Dudaș: - Bărnăuțiu: 10 fl./1787, 19 fl./? (SM) Socolan: 6 fl.vonași/1780; 8 fl./1780; 8+8+2 fl./1782 (MM), 14 fl./1778; 15 zl./ 1796; 16 fl./1773; 30 zl. /1828; 14 fl./1795; 12 fl./?			
TOTAL:					

Nota: Cele cu steluță [*] sunt semnalate și în inventarul făcut la vizita canonică din 1776.

BOOKS AND OWNERS, A SIMBOLIC BINOME OR ABOUT THE STATUS OF THE DONATOR

Summary

As suggested by the subtitle of my thesis (*Dimensions of the Modern Culture in the Silvania County, XVIIth and the XIXth century. Books and owners*), from the perspective of the economy of symbolic exchanges or the „economy of gift giving” (P. Bourdieu), with the taboo of mentioning the price, but also from that of Paul Ricoeur’s historical epistemology, in which the concept of the gift is applied to the question of forgiveness, the author approaches the matter of the status and place of the donator in the book-society relation, from the point of view of the ownership. The annotation is a *marquer* of the ownership, being its written expression and this is even more the case of those annotations that, in an explicit or implicit manner, register the „book bargain”. According to the author, „the book bargain” as a ceremonial part from the life of a book, situated between the „celebration of writing” and the „celebration of reading” involves the existence of two types of itineraries of the book: an economic one (the juridical part) and a symbolic one (the ritual).

From the moment when from a buyer the owner becomes a donator and the book is ritually invested under the sanction (interdiction) that „not even the donator should ever touch it” (*Biblie*, Blaj, 1795, ex. bis. Unimăt), in the book-ownership relation the border between the symbolic and juridical state is crossed, the donator becoming just a symbolic owner of the book, just like the rest of the community. This can be noticed as well from the point of view of the reading act: generally, the only people reading from the book are the clergy men and the donators that are not part of the community are even less physically attached to the book they are donating. Since the physical connection with the book is rather a sign of private property, the lack of such a

connection implies a symbolic one and the investment through the institution of gift giving is the kind that creates symbolic capital.

Through the structure of the holographic paratext, a first stratification of the social agents involved in the book bargain can be drowned. Out of all these categories, those including the scripters, the donators, the witnesses and the colporteurs have a well defined part in the context of the book bargain, while the rest of the people mentioned in other contexts from the structure of the annotations, most of them without any direct roles (but book owners or beneficiaries) are included in the category called „social identities”.

This leads to the conclusion that through its value of an „eternal good” and through its adoration function within the community, the book is situated above any economic evaluation.

However, going back to the juridical stage of the „book bargain”, an important element in analyzing the annotations was the price and the pricing of the book in the context of the book-society relation, at the level of the parishes, church and family. Semantically, the term „pricing” has two meanings that can be found in the annotations: one that can be included in a „symbolic axiology”, referring to the moral attitude of respect towards books and a second one – an economic attitude concerning the value of a thing (in this case the book), expressed in a coin and materialized in a price for which it could be sold or bought as a merchandise (product).

According to the studies in the field, an economic analysis of the prices for buying / selling old Romanian books, including those from Sylvania county, performed in comparison to the general situation from that period of time from Transilvania and even from the other Romanian provinces, concerning the monetary circulation and the type of payment used (money, cereal, animals, wax, etc.) allows a more precise quantification of the social and religious solidarities instituted, making thus possible a more adequate estimation of the human effort (personal or collective) involved in the act of donation in general.

As the results were, from this point of view, rather similar for Sylvania county as well, the author oriented the research towards certain dimensions of the matter that have been less analyzed, such as the aspects concerning the ethical value of the financial investment in the act of donation reflected in the annotations, according to an economy of symbolic goods in which „the *effort* is for *work* what gift is for commerce” (P. Bourdieu). On this occasion, the author noticed the variety of the idioms used to define the attributes „selfless” or „effort” from an economy of gift giving, revealing, at the same time, the moral investments in the donation, through the nature of the payment, the honest way of gaining the money equivalent and the ethical values of the transaction done with the colporteur.

The author notes the fact that 40% of the total of the annotations mention donations for churches, in the majority of cases, the price of the acquisition being specified, one way or another. The computer analysis of the annotations allows the ordering of the prices according to the type of book, period of time, typography or origin. By this last parameter, the symbolic capital of a parish could be reconstituted and estimated (with examples from two localities), the thesaurus of books of the community which, together with the other religious ornaments (clothes, liturgical objects) constituting the ritual dowry of the community, both at the beginning of canonical visit (in 1776) and towards the end of the period of time representing the object of this research (1876); both registering a maximum of 15 liturgical books.